

Het belang van dit boek ligt mede in het feit dat hier gegevens van eerdere opgravingen samen met nieuwere vondsten op papier bij elkaar zijn gebracht voor publicatie. Teveel materiaal blijft in de depots liggen. Ook kan nieuw onderzoek dienen om de oudere gegevens opnieuw te interpreteren, hetgeen in dit boek op overtuigende wijze is gedaan.

Marc van Kuik

P. Bange, ed., *Geloof, moraal en intellect in de middeleeuwen. Voordrachten gehouden tijdens het symposium t. g. v. het tienjarig bestaan van het Nijmeegs centrum voor middeleeuwse studies, 10 en 11 december 1993* (Middeleeuwse studies X; Nijmegen: Centrum voor middeleeuwse studies, Katholieke Universiteit Nijmegen. Nijmegen, 1995, x + 205 blz., ISBN 90 73419 06 9).

Het te bespreken boek is een bundeling van vrijwel alle voordrachten die werden gehouden tijdens het symposium dat op 10 en 11 december 1993 plaatsvond ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van het Centrum voor middeleeuwse studies van de Katholieke Universiteit Nijmegen. Dit symposium en dus ook de bundel beogen een beeld te geven van het onderzoek dat op het gebied van de mediëvistiek wordt uitgevoerd aan de faculteiten van letteren, theologie, rechtsgeleerdheid en wijsbegeerte aldaar en behandelen derhalve een groot aantal onderwerpen.

De lezingen werden op het symposium in drie thema's onderverdeeld, te weten 'Geloofs-overdracht en gedragsbeïnvloeding', 'Morele waarden in literaire en theologische teksten' en 'Intellectuelen over kerk en samenleving'. Deze indeling in drie thema's vindt men ook in de bundel terug. In het afsluitende artikel, 'Christelijke identiteit, morele vorming en laat-middeleeuws onderwijs' van A. G. Weier (177-198), komen elementen uit de drie genoemde thema's weer terug.

Opvallend is dat de onderzoeken vooral gericht zijn op het religieuze en intellectuele leven in de Middeleeuwen, en wel binnen het tijdvak 1000-1400. De bronnen die worden gebruikt, zijn met name van literaire en theologische aard.

Aangezien het onmogelijk is om alle veertien bijdragen, die overigens alle een bespreking waard zijn, te behandelen, zal uit elk thema één, willekeurig gekozen, artikel in het kort aan de orde komen.

Het eerste thema, 'Geloofs-overdracht en gedragsbeïnvloeding', bevat onder andere de voordracht van J. M. M. H. Thijssen, 'Academische censuur en leergezag in de veertiende eeuw: Parijs of Avignon?' (3-14). In dit artikel behandelt de filosoof Thijssen de uitoefening van censuur over universitair geschoolde intellectuelen: het fenomeen van academische veroordelingen. Als uitgangspunt nam Thijssen een essay van Southern; hij bestrijdt de these dat pauselijke initiatieven een doorslaggevende rol hebben gespeeld bij academische veroordelingen in de veertiende eeuw en meent vervolgens dat Southern ten onrechte concludeerde dat er 'een verschuiving had plaatsgevonden in de machtsbalans van universiteit naar curie', van Parijs naar Avignon.

Eén van de artikelen uit het tweede thema, 'morele waarden in literaire en theologische teksten', is 'Sensus moralis - goed of kwaad?' over moralisme en functionalisme in de studie van de middeleeuwse literatuur van de historicus I. P. Bejczy (59-66). In deze kritische bijdrage staat de moralistische duiding van middeleeuwse literaire teksten centraal; de strijd wordt aangebonden met de neiging van vooral literatuurhistorici om aan de hand van een tekst op zoek te gaan naar een concrete, alledaagse moraal en vervolgens de tekst te verstaan

in functie van die moraal; een benadering die door Bejczy 'functionalistisch' wordt genoemd. 'Ideologie ontmaskerd. John of Salisbury als humanistisch 'moralist' van de kerkhistoricus J. van Laarhoven (114-125) is een artikel uit het derde thema, 'intellectuelen over kerk en samenleving', waarin aandacht wordt gevraagd voor John of Salisbury, die vooral bekend staat als politiek theoreticus, als ethicus en moralist. John of Salisbury was een twaalfde-eeuwer die voor alles zocht naar de waarheid in maatschappelijk verband.

De bundel eindigt met het reeds genoemde artikel van A. G. Weiier. Hierin komt de problematiek met betrekking tot de christelijke en morele vorming in het middeleeuwse onderwijs aan de orde. Weiier gaat met name in op de vernieuwing van dat onderwijs door Erasmus.

Wat de leesbaarheid betreft, dient te worden opgemerkt dat niet alle artikelen voor de niet-mediëvist gemakkelijk te volgen zijn. Door de nogal specialistische onderwerpen zal het boek vooral de vakgenoten aanspreken. Voor een goed begrip van de bijdragen is kennis van het Latijn gewenst, daar niet alle citaten, met name die in de voetnoten, zijn vertaald. Afgezien van enkele typefouten is het een verzorgd boek, voorzien van illustraties, register en notenapparaat. Het boek beantwoordt aan de doelstelling, namelijk een beeld te geven van het onderzoek dat in het kader van het Centrum voor middeleeuwse studies in Nijmegen plaatsvindt.

W. H. M. Fries

J. Mertens, ed., *Miscellanea Baliviae de Juncis. Opstellen over de balije Biesen, opgedragen aan de heer H. Vandermeulen, gouverneur van de provincie Limburg en voorzitter van het Historisch studiecentrum Alden Biesen* (Bijdragen tot de geschiedenis van de Duitse Orde in de balije Biesen II; Hasselt: Historisch studiecentrum Alden Biesen, 1995, 416 blz., ISBN 50 802208 2 5).

Dit tweede deel van de 'Bijdragen van het Historisch studiecentrum Alden Biesen' volgt nog geen jaar na het eerste (zie de bespreking in *BMGN*, CXI (1996) 376-378). Dat is een prestatie voor wat zo ongeveer een eenmansbedrijf mag heten. In dit geval gaat het om een bonte verzameling geïllustreerd mengelwerk op zwaar papier. Voordat de lezer aan de serieuze stukken toekomt, mag hij eerst twee artikelen doorbladeren waarin de voormalige gouverneur van Belgisch Limburg, die de geschiedschrijving van Alden Biesen en de restauratie van het gelijknamige kasteel de afgelopen jaren financieel-organisatorisch heeft bevorderd, op de gebruikelijke wijze wordt gecooiffeerd.

Zeven van de zeventien artikelen hebben betrekking op de middeleeuwse periode van de balije Alden Biesen, een van de twee bestuursdistricten van de Duitse Orde in de Nederlanden. Soms is dat maar zeer zijdelings, zoals in het geval van Theo Coun die aan het slot van zijn analyse van de overleveringsgeschiedenis van de 'Uo/-fragmenten' weet te melden dat de stukken perkament waarop deze, tot de oudste literaire documenten van ons taalgebied behorende delen van een ridderroman, in de zeventiende eeuw bij toeval door een archivaris van Biesen zijn gebruikt om archiefstukken van het Duitse Huis te Bernissem in te binden.

Belangwekkender voor de geschiedenis van de balije zelf is het opstel van Eduard van Ermen over de vestiging van de Duitse Orde in Brabant. Hij relateert daarin de chronologie van de bezitsverwerving aan de hertogelijke politiek en aan hetgeen bekend is over de Brabantse kruistochtparticipatie en de daaruit voortgekomen begunstiging van de johannieters en de tempeliers. Van Ermens conclusie luidt dat de geringe verspreiding van de Duitse Orde in Brabant niet zozeer een gevolg was van de concurrentie der reeds gevestigde ridderorden, als wel van de anti-Staufische koers van de Brabantse hertogen.